

Wokół problemów edukacji i socjalizacji
osób niepełnosprawnych –
idee, koncepcje, badania

Tom 13 serii:
PROBLEMY EDUKACJI, REHABILITACJI I SOCJALIZACJI
OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wokół problemów edukacji i socjalizacji
osób niepełnosprawnych –
idee, koncepcje, badania

pod redakcją naukową
Zenona Gajdzicy

Kraków – Katowice 2011

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011

Rada Naukowa Serii:

*Józef Binnebesel, Jacek Błęszyński, Maria Chodkowska, Władysław Dykcik,
Petr Franiok, Mieczysław Gulda, Ladislav Hornák, Aniela Korzon,
Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz, Anna Nowak, Andrzej Radzewicz-Winnicki,
Edward Saulicz, Adam Stankowski, Wiesław Theiss, Janina Wyczęsany*

Rada Redakcyjna Serii:

Zenon Gajdzica, Anna Klinik, Jerzy Rottermund

Recenzent:

dr hab. Teresa Żółkowska, prof. US

Redakcja merytoryczna:

Zenon Gajdzica

Korekta:

*Aleksandra Bylica
Izabela Rutkowska*

Opracowanie typograficzne:

Katarzyna Kerschner

Projekt okładki:

© *Joanna Brzeska-Klinik*

Publikacja dofinansowana przez
Uniwersytet Śląski w Katowicach

ISBN 978-83-7308-492-6

ISBN 978-83-7587-850-9

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (12) 422-41-80, fax (12) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2011

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Zenon Gajdzica</i>)	7
Introduction (<i>Zenon Gajdzica</i>)	9

Część I

Edukacja w życiu osoby z niepełną sprawnością

<i>Ewa Skrzetuska</i> Indywidualizacja w edukacji warunkiem integracji – zarys modelu	13
<i>Anna Zamkowska</i> Trening umiejętności społecznych jako forma wsparcia w rozwoju ucznia z niepełnosprawnością	21
<i>Dariusz Dziuba</i> Wspomaganie rozwoju dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na etapie wychowania przedszkolnego	31
<i>Zbigniew Ostrach</i> Realizacja działań proekologicznych w opinii nauczycieli szkół specjalnych ...	37
<i>Jacek Sikorski</i> Historyczna wiedza pojęciowa uczniów klas III gimnazjum specjalnego	47
<i>Ewa Domańska</i> Znaczenie przedmiotu muzykografia w procesie edukacji muzycznej dzieci i młodzieży z dysfunkcją wzroku	55

Aneta Makowska

Wybrane elementy edukacji specjalnej wprowadzające do roli człowieka dobrze wychowanego. Interpretacja badań własnych w świetle teorii Floriana Znanieckiego 69

Bogusław Stelcer

Edukacja do dorosłości 79

Część II

Wokół problemów socjalizacji osób z niepełnosprawnością

Jacek J. Błeszyński

Miejsce terapii pedagogicznej w pedagogice specjalnej – studium terminologiczne 93

Beata Cytowska

Adaptacja społeczna osób z niepełnosprawnością intelektualną – analiza narracji 103

Beata Tylewska-Nowak

Subiektywny obraz dorosłości osób z umiarkowaną i znaczną niepełnosprawnością intelektualną 119

Janina Wyczęsany

Rola aktywności człowieka z niepełnosprawnością intelektualną w procesie rehabilitacji 125

Bernadeta Szczupał

Założenia polityki społecznej a rozwiązywanie problemów moralnych i prawnych osób z niepełnosprawnością 133

Leszek Ploch

W poszukiwaniu dróg do samodzielności artystycznej osób z niepełnosprawnością 143

Elżbieta M. Minczakiewicz

Cele życiowe i wzory osobowe młodzieży niepełnosprawnej w kontekście jej przyszłości i przygotowania do życia 155

Jerzy Rottermund

Polecana książka 169

Wprowadzenie

W teoretyczno-empirycznym oglądzie sytuacji społecznej każdej grupy ludzi (także osób niepełnosprawnych) trudno o wyznaczenie ostrej granicy między problematyką edukacji i socjalizacji. Wszak nabywanie kompetencji w ramach szeroko rozumianego kształcenia i wychowania instytucjonalnego czy poza-instytucjonalnego warunkuje spełnianie codziennych zadań życiowych oraz wypełnianie ról przypisanych zgodnie z normami biologicznymi, społecznymi i prawnymi. Trudno jednak zaprzeczyć, że proces socjalizacji jest istotnym wyznacznikiem nabywania umiejętności i wiedzy w ramach edukacji zamierzonej (tej prowadzonej w określonych placówkach pod kierunkiem wychowawców i nauczycieli), jak i tej ukrytej (zwykle niezaplanowanej), zachodzącej w środowisku otwartym. Wzajemne powiązania edukacji i socjalizacji są więc bezdyskusyjne. Patrząc jednak z punktu widzenia nauk o wychowaniu, zwykle traktujemy szeroko pojętą edukację jako przedproże socjalizacji. Podejście to jest szczególnie widoczne w odniesieniu do osób będących w gorszej sytuacji rozwojowej, napotykających w swoim życiu więcej barier socjalizacyjnych niż ludzie o względnie prawidłowym rozwoju. Zapewne stąd tak ważna jest rola rzetelnej, prawidłowo zaplanowanej i konsekwentnie realizowanej edukacji w życiu osób niepełnosprawnych. Nie może więc dziwić, że problematyka ta pozostaje w centrum zainteresowania przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, zwłaszcza pedagogów, ale także psychologów i socjologów.

Pierwsza część trzynastego tomu serii „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych” obejmuje treści związane właśnie z edukacją. Nie oznacza to jednak, że zostały one przez autorów poszczególnych rozdziałów rozpatrzone w oderwaniu od problematyki socjalizacji i rehabilitacji. Przeciwnie – zagadnienia te stanowią istotny kontekst omawianych procesów kształcenia i wychowania. Potwierdzenia tej tezy można szukać w analizie rozpatrywanych w związku z edukacją pojęć, na przykład indywidualizacji, treningu umiejętności społecznych czy wspomagania rozwoju. Z kolei w drugiej części książki – objętej tytułem nawiązującym do problematyki socjalizacji – znajdujemy sporo odniesień do procesów wychowania i kształcenia. W opinii autorów są one podstawą adaptacji społecznej, nabywania podstawowych kompetencji życiowych, kreowa-

nia dróg do samodzielności, ustalania celów życiowych, wzmacniania aktywności czy rozwiązywania aktualnych problemów społecznych.

Ogólnie można więc przyjąć, że wyróżnienie dwóch części niniejszego opracowania – pierwszej, ukierunkowanej na procesy edukacyjne, a drugiej na socjalizację – jest zabiegiem umownie porządkującym strukturę tomu.

Przedłożony Czytelnikowi trzynasty tom serii, podobnie jak poprzednie, zawiera treści o stosunkowo wysokim stopniu ogólności; zostały one opracowane z myślą o prezentacji stanowisk, koncepcji, modeli stanowiących teoretyczne podstawy organizacji i reorganizacji procesów edukacji oraz socjalizacji osób niepełnosprawnych. Nie brakuje w nim także analiz o względnie wąskim zakresie zagadnieniowym, skoncentrowanych na określonym problemie. Nakreślone idee, stanowiska, opinie, prezentowane wyniki badań są kontynuacją dyskusji nad efektywnością edukacji specjalnej oraz niwelowaniem szeroko pojętych barier socjalizacyjnych, a także przyczynkiem do faktycznej zmiany społecznej i edukacyjnej.

W imieniu kolegium redakcyjnego serii pragnę złożyć szczególne podziękowania Autorom tekstów, a szczególne podziękowania kieruję w stronę Recenzenta tomu, Profesor US, dr hab. Teresy Żółkowskiej, za niezwykle merytoryczną, a zarazem życzliwą ocenę treści.

Zenon Gajdzica

Introduction

In the theoretical-empirical view on the social situation of each group (including the disabled) it is difficult to mark a clear borderline between the issues of education and socialization. It is the acquisition of competences within the broadly understood institutional and non-institutional education which determines performing daily life tasks and fulfilling roles assigned in compliance with biological, social and legal norms. On the other hand, it cannot be denied that the process of socialization is a significant determinant of the acquisition of skills and knowledge within both intended education (conducted in particular institutions and supervised by teachers) and hidden one (usually not planned) which takes place in the open environment. Thus, interrelations between education and socialization are unquestionable. However, from the point of view of educational sciences, broadly understood education is most frequently treated as the threshold of socialization. This approach becomes particularly transparent in the case of groups of people in the worse developmental situation who face more socialization barriers than people who develop relatively properly. Therefore, so much significance is attributed to reliable, well-planned and methodologically conducted education in the life of the disabled. It should not seem surprising then that these issues are focused on by representatives of many scientific disciplines, especially educators – yet also psychologists and sociologists.

The first part of the 13th volume of the series “Education, Rehabilitation and Socialization Problems of the Disabled” comprises contents related to education. This does not mean that they were isolated by the Authors of particular chapters and considered without regard for the issues of socialization and rehabilitation. On the contrary, these issues constitute an important context of the discussed processes of teaching and moral education. This thesis can be confirmed in the analysis of notions considered in reference to education, e.g. individualization, social skills training or development support. In the second part, headed by a broad title referring to socialization problems, many references can be found to educational processes. In the Authors’ opinion, these processes form the foundations of social adaptation, the acquisition of basic life competences, creating ways towards independence, establishing life goals, strengthening activeness, or solving current social problems.

Generally, it can be assumed that distinguishing two parts of this study – the first oriented towards educational processes, the second towards socialization – is a procedure which seems to organize the structure of the volume.

As the previous works in the series, the thirteenth volume currently presented to the Reader comprises contents of a relatively high degree of generalization. They were prepared with the aim of presenting standpoints, concepts, and models which constitute theoretical foundations of organization and re-organization of education and socialization of the disabled. What the volume also contains are the analyses of relatively narrow range of issues, focusing on a particular problem. The ideas, standpoints and opinions outlined in the study, as well as the presented research results, seem to continue the discussion on effectiveness of special education and elimination of broadly understood socialization barriers. Moreover, they contribute to actual social and educational change.

On behalf of the Editorial Board of the series I would like to express special gratitude to the Authors of texts, with special regard to the reviewer of this volume, Professor Teresa Żółkowska, for her both remarkably expert and well-wishing evaluation of the contents.

Zenon Gajdzica

